

12. Про вищу освіту : Закон України від 17.01.2002 № 2984-III // Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти: офіц. вид. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – С. 168–221.

13. Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів Служби безпеки України : наказ Служби безпеки України від 09.10.2006 р. № 674 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 44. – Ст. 2969. – С. 205–212.

14. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>.

15. Сиротіна О. Дослідження змін у парадигмі підготовки викладачів вищої школи у США / О. Сиротіна // Вища школа. – 2011. – № 2. – С. 99–106.

16. Хахула Л.П. Професійно-педагогічна адаптація молодих викладачів вищих аграрних навчальних закладів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.П. Хахула. – К., 1998. – 166 с.

ЖУКОВ С.М.

СПІВВІДНОШЕННЯ СЕНСУ ЖИТТЯ, ДУХОВНОСТІ ТА ЩАСТЯ

Суспільне середовище, життєвий простір, потреби, інтереси, цінності, ціннісні орієнтації, а також певним чином спрямовані емоції, почуття, мрії, бажання зумовлюють формування та існування життєвої позиції особистості. Ця позиція включає в себе її орієнтацію у світі, у навколишньому середовищі, у тому числі ціннісну орієнтацію, її ставлення до інших людей, настанову й готовність до виконання певних дій, їх форми й способи, тобто сенс життя. Кожна людина бажає бути щасливою, успішною.

Античні філософи стверджували, що сенс життя міститься в тих формах і засобах життєдіяльності, які облагороджують, підносять людину над її природним існуванням. Сократ, Платон, а пізніше Декарт, Спіноза й багато інших філософів мали чіткі уявлення про те, яке життя “найкраще” (а відповідно – і найбільш осмислене), і, як правило, асоціювали сенс життя з поняттям блага.

Сократ вважав сутністю людини її внутрішній світ і душу як форму самопізнання. Дотримання доброчесності, освітлене людським розумом, і є, за Сократом, сенсом життя. Філософ вбачав його в самопізнанні та моральному самовдосконаленні.

Платон визначає сенс людського існування в злитті людини з Богом як творцем Світу, підносячи сенс зі світу чуттєвого до світу надприродного.

Філософи-стоїки вважали справжнім покликанням людини – творити добро заради добра. Демокрит та Епікур вбачали справжній сенс життя в прагненні до задоволень – задоволень помірних, розумних, переважно духовних. Аристотель наполягав на тому, що метою всіх людських вчинків є щастя, яке полягає у втіленні сутності людини. Для людини, сутність якої – душа, щастя полягає в мисленні та пізнанні. Духовна праця, таким чином, має перевагу на фізичною. Наукова діяльність та заняття мистецтвом – це так звані діаноетичні доброчинності, які досягаються через підпорядкування пристрастей розуму.

Епоха Відродження з новою енергією активізувала проблему обґрунтування сенсу життя реальної людини як творчої індивідуальності, яка здатна бути тим, ким бажає.

За І. Кантом, покликанням добродісної людини є прагнення до найвищого блага у світі. На його думку, сенс життя – у самій людині, речі в собі, а тому не виходить за межі сфери намірів, не є змістом її діяльності. Сенс життя не існує окремо як певний атрибут реальності взагалі. Він виникає в процесі усвідомлення індивідом свого буття як власне людського, як суб'єкта морального закону, як абстрактної мети.

І. Кант стверджує, що людина належить, перш за все, до світу розумодосяжного, у зв'язку із чим добро, воля й обов'язок, пробуджені власним розумом, визначають, спрямовують і надають цінності людському життю.

Г. Сковорода, Л. Фейєрбах та інші вчені сенс життя вбачали в любові, щирому почутті, ставленні до світу. С. Франк вважав, що проблема виявлення сенсу життя складається з визначення самоцінності та самоцільності життя. Тому знаходження сенсу життя – це реальний шлях, але сенс життя в кожній людині унікальний і неповторний, як і життя кожної людини.

Мета статті полягає в тому, щоб розібратися в таких складних поняттях, як щастя, духовність та сенс життя.

У всі часи люди замислювались над сенсом свого життя, але одні вбачали його в праці, другі – у коханні, треті – у самовдосконаленні, четверті – у боротьбі. Така розбіжність поглядів породжувала нерідко сумнів: а чи має наше життя взагалі якийсь сенс? А якщо й має, то чи можемо ми його пізнати чи зрозуміти? Усе це – дуже непрості запитання. Вони не мають якихось однозначних і загально визначених відповідей і в наш час. Значною мірою ці відповіді залежать від самого розуміння життя.

Людина – це процес, і все, що в ній коїться, космічно прагне до нескінченного розвитку, розгортання, уточнення та вдосконалення, яким Космос обмежень не ставить. Після так званої “смерті” людина перебуває в новому тонкоматеріальному стані, який також має різні рівні. Життя людини в твердому тілі на землі та її життя в тонкоматеріальних тілах у сферах надземних періодично змінюють одне одного. Людина осмислює (наділяє сенсами) все, що її оточує, а також власні дії, вчинки, моральне значення своєї діяльності – для самоствердження. Сенс життя вбачається нею в удосконаленні свого розуму, своїх прагнень і здібностей, як тих, що забезпечують вище благо.

Сенси життя різних людей достатньо типові, але кожен з них індивідуальний, неповторний, унікальний за емоційною й змістовою наповненістю, як унікальна та неповторна кожна людина. Сенс життя тісно пов'язаний з головною метою життя людини. Головна чи кінцева мета життя – це стійка, істотна мета, що виражає корінні інтереси особистості, щодо якої всі інші проміжні життєві цілі слугують засобом. Мета життя виступає провідним орієнтиром життєвої діяльності, пов'язуючи останню з ідеалом особистості. Визначення мети життя – один зі способів усвідомлення його сенсу. Злиття ідеалу й мети надає сенсу життю людини.

Необхідність сенсовизначення життя зумовлена потребою людини в орієнтуванні власного існування та прогнозуванні результатів власної жит-

тедіяльності, що стає важливою суб'єктивною умовою самореалізації особистості.

Питання “про сенс життя” з тих, які завжди в глибині душі хвилювали кожну людину. Сенс життя – у самому житті. Відсутність сенсу життя – важка соціальна патологія. Пошук сенсу життя та прагнення його реалізувати – іманентна людська якість.

В. Франкл вирізнув три групи цінностей, які можуть становити сенс життя:

- цінність творчості (що ми даємо світу: наукові результати, твори мистецтва, якісні товари);
- цінності переживання (що ми одержуємо від світу: любов, ризик, перемогу);
- цінності ставлення (яку позицію ми займаємо щодо долі, якщо ми не можемо її змінити).

Реалізація хоча б одного типу цінностей вносить у людське життя сенс, у противному випадку воно не більше ніж існування.

Сучасна наука, заснована на принципі антропоцентризму, метою життя оголошує саму людину, а тому й сенсом життя визнає доступну людині повноту буття. Тобто мета й сенс життя вбачає не в майбутньому, а в сьогодні, у кожній миті свого буття.

Сенс життя можна визначити також як індивідуальну реалізацію універсального зв'язку особистості з людською спільнотою за умови пріоритетного визнання суспільством самоцінності особистості, розуміння ролі особистості у відносинах “особистість – суспільство”. Сенс життя може бути розглянутий і як життєва мета, досягнення якої передбачає формування завдання на тривалий період.

Людина шукає кінцеву мету свого буття, кінцевий сенс, який міг би поглинути всі інші її проблеми, завдання, цілі, які висуває життя. Вона шукає таке пояснення сенсу життя, яке б не ставило її в глухий кут перед смертю, але, перекинувши місток між життям та смертю, поєднало б тимчасове з вічним, кінцеве з нескінченним.

Яка мета в людському існуванні? Заради чого варто жити? В ім'я якої вищої мети людині дане життя? Ці запитання завжди цікавили людство. Вони хвилюють людство й сьогодні. Питання про сенс життя постає перед кожною людиною, яка досягла певного рівня розвитку. “Головною причиною шукань людиною сенсу свого буття є спантеличення перед смертю, перед тим стрибком у безодню та невідомість, яка, на думку багатьох, означає кінець усьому” [3, с. 19].

Сьогодні проблема сенсу життя людини та її справжніх цінностей є питанням буття всього людства, оскільки мова йде про вибір життєвого шляху, яким воно стане далі розвиватися. Тому філософи, вчені, педагоги, діячі культури переосмислюють своє життя та життя цивілізованого суспільства. Так, О. Арсеньєв зазначає: “На жаль, відбувається переоцінка всіх цінностей та ломка традицій, ламається порядок кровно людських зв'язків, людина вироджується й перестає бути людиною, відбувається її “розлюднення” в масовому масштабі техногенно-споживацької цивілізації” [1, с. 55].

Визначальною проблемою в розумінні сенсу життя людини є осмислення суперечливості її сутності та існування. Саме аналізуючи залежність того чи іншого аспекту цієї суперечності і шляхів досягнення їх єдності, формується поняття “сенсу життя”. Звичайно, сенс життя в цілому – це особистісна характеристика нашого ставлення до нього. Воно вбирає в себе як безпосереднє буття самого індивіда, так і його діяльнісне включення в суспільне життя. Людське буття тут співвідноситься із системою цінностей, якою він керується у своїй практичній діяльності. Також важливим моментом є причинна зумовленість цього буття внутрішньою особистісною мотивацією його вчинків. До певного сенсу життя людина приходиться завдяки особистісному усвідомленню свого місця в цьому, сповненому суперечностей, багатогранному світі. Вона приходиться до нього завдяки виявленню своєї вільної цілепокладальної діяльності й своєму волевиявленню як моральної істоти. Дійсність, умови життя суспільства та самі життєві ситуації висувають людині свої вимоги, більше того, вони ставлять перед людьми свої обмеження.

Життя і його організація мають свою постійну логіку, свої внутрішні суперечності, в яких доводиться здійснювати свою свідому діяльність сучасній людині. Людина, занурюючись у бурхливий вир життя, зможе стати особистістю, а тому й свідомо вільним суб'єктом, переживаючи й осмислюючи етичні, естетичні, душевні та інтелектуальні почуття й ментальні зв'язки з іншими людьми. Тільки особистість свідомо бере на себе відповідальність за прийняття рішень та його наслідки.

У вирішенні питань, на що спиратися в пошуках сенсу життя, які цінності мають сенсожиттєве значення, допомагає нам історія філософської думки, релігійний та духовний досвід великих світу. Тут накопичений величезний, живий духовний досвід людства.

У внутрішньому духовному світі людини відбивається весь світ природи й культури, саме в цьому значенні стародавні люди називали людину мікрокосмом. Духовність – це і є життя людини як біологічного індивіда й соціальної особистості. Розуміння людської цілісності як єдність біологічного, соціального та духовного дає змогу відповісти на запитання, що означає “жити по-людськи, так, щоб фізична досконалість, соціальна зрілість і внутрішня духовність постійно взаємодоповнювали одна одну” [2, с. 88]. Але ця єдність не є самоціллю. Саме духовність забезпечує зв'язок світу в цілому. Як розумна істота людина є відповідальною не лише за своє благополуччя, а й за долю світу. Саморозвиток людської цілісності через реалізацію тенденцій розвитку світу, через діалог своєї унікальної свободи зі світовою універсальністю – ось у чому полягає вищий сенс життя людського.

Враховуючи, що людське життя нерозривно пов'язане з існуванням усього суспільства, багато мислителів розглядали сенс життя людини як основний чинник процвітання та розвитку людства. Жити тільки заради самого себе або для себе безглуздо, бо це значить жити заради того, щоб жити. Така зосередженість людини лише на самій собі, на своєму власному

існуванні не враховує входження нашого життя в існування людства, в якому ми становимо лише окремі ланки єдиного ланцюга. Щоб цей ланцюг не розірвався, кожна людина повинна турбуватись не тільки про власне існування. Якщо ми не робимо цього, то наше життя може стати безглуздом і даремним. Та ще гірше, коли, нічого не даючи іншим людям, ми прагнемо жити за їх рахунок. Таке життя не тільки безглузде, а й паразитне.

Визначення сенсу життя людини залежить не лише від потреб конкретного суспільства, у якому ми живемо, а й від наших конкретних задатків, нахилів і здібностей. Бо безглуздо займатися справою, до якої в тебе немає ні найменшого покликання, а тим більше присвячувати їй усе своє життя. Тому треба прагнути робити, насамперед, те, що ми можемо зробити краще за інших, або те, що, крім нас, не зможе зробити ніхто.

Висновки:

1. Потреби суспільства, з одного боку, і наше власне покликання – з іншого, – ось те головне, чим визначається й у реалізації чого полягає сенс нашого життя. Людині, яка зуміла знайти для себе та об'єднати ці сторони, життя ніколи не буде здаватися порожнім. А визначивши для себе сенс життя, легше знайти і його мету.

Для кожного сенс життя індивідуальний. Але є і загальний, правильний для всіх сенс! І він дуже і дуже простий – бути щасливим! Сенс життя – щастя?!

Проблема щастя, яку досліджували Платон, Аристотель, Плотин, Ф. Аквінський, К. Гельвецій, Й. Гете, Ф. Франкл, В. Татаркевич, була й залишається актуальною в усі періоди індивідуального та суспільного розвитку. У вітчизняному людинознавстві її аналізували Н. Муравйов, Б. Попов, Т. Сидоров. Основоположником окресленої проблеми в українській філософії був Г. Сковорода. Він продовжив аналіз проблеми щастя в контексті соціально-психологічних властивостей людини.

Для філософсько-психологічного дослідження фундаментальними залишаються роздуми Аристотеля, який писав, що для одних щастя – це щось наочне та очевидне, наприклад, задоволення. Для інших – багатство чи повага, а є люди, які захоплюються тим, що розмірковують про щось духовно-велике, що перевищує їх розуміння. Отже, для значної кількості людей щастя полягає в отриманні тілесних задоволень. Для інших щастя вимірюється володінням матеріальними благами та наявністю високого соціального статусу. Для одиниць щастя пов'язується з духовним буттям, процесом пізнання світу та діяльністю на благо суспільства.

Аристотель розуміє, що проблема щастя – це одна зі складових людської життєдіяльності, тому аналізує її в контексті трьох основних способів життя людини: перший тип орієнтується на задоволення, другий – на державну діяльність, третій – на філософське сприймання життя. Отже, Аристотель виокремлює три типи людини, три рівні її розвитку. Наприклад, для першого типу основною цінністю є насолоди, тому й щастям для такої людини є все те, що приносить задоволення, а саме задоволення від безпосередніх матеріальних потреб. Аристотель розуміє, що люди подібної орієнтації становлять більшість суспільства.

Розуміння Аристотелем щастя з погляду трьох способів життя людини корелює з концепцією чотирьох рівнів розвитку сутнісних сил людини. Так, індивід залежного рівня розвитку сутнісних сил відчуває потреби, тобто щасливою ця людина буває тоді, коли суспільство сформує для цього певні умови. Індивід посереднього рівня розвитку найбільше задоволення отримує від свого соціального статусу, влади, яку дає йому та чи інша посада, що, у свою чергу, приносить йому різноманітні матеріальні блага. Отже, щастя залежить від міри отриманої вигоди. Проблему індивідуального щастя Аристотель розв'язує з позиції суспільного блага. Людське щастя залежить від міри розвитку внутрішнього світу людини й полягає в пізнанні самого себе, що і є метою людського життя.

Зміни життєвих сенсоутворень пов'язані з набутих роками досвідом. Кожна соціальна роль (син, дочка, учень, студент, фахівець, чоловік, дружина, мати, батько тощо) – “програма”, пережита індивідом в особистісному досвіді, яка накопичує все новий потенціал осмислення життєвих пріоритетів, викристалізовує цілі, які позначають перспективний рух у бутті.

У суспільній свідомості містяться сенси, уже накопичені поколіннями, ціннісні переваги різних культур і суспільно заохочені життєві цілі та ідеали. У духовному світі окремого індивіда ці смисли фіксуються у вигляді стійких соціальних стереотипів, якими він користується, надаючи сенсу своїм діям. У процесі набуття життєвого досвіду ці сенси переробляються, опрацьовуються й обираються особисто найбільш значущі.

2. Сенс життя можна визначити як стійку, домінуючу спрямованість моральної свідомості, яка безпосередньо виявляється в соціальній діяльності особистості чи суспільної групи та має соціальну цінність. Сенс життя зумовлює провідні ціннісні орієнтації й стратегічні цілі вибору способу життя. Базою індивідуального вибору сенсу життя є відображення у свідомості людини об'єктивних основ людського буття; подолання суперечностей між вимогами суспільного ідеалу та змістом власної діяльності, суб'єктивними задумами й об'єктивними результатами; рівень розуміння та обґрунтування свого призначення й покликання, покладання цілей; перспективи власної діяльності в контексті життя суспільства, соціальної групи, референтного оточення моменту його виникнення.

Мислителі прагнули з багатьох індивідуальних уявлень вивести загальне поняття істинного людського щастя.

Сократ говорив, що щастя – у внутрішньому стані душі, у володінні чеснотами, головна з яких – справедливість. Справжнє, істинне щастя – це турбота про свою душу, орієнтація на розум, істину й доброзичливість, прагнення завжди залишатися людиною, зберігати свою внутрішню гідність.

Платон також вважав, що щастя – добродійність, а найвища чеснота – справедливість. Саме вона – справедливість – є ключем до щастя.

3. Виведення формули щастя – класична наукова проблема. Формула щастя передбачає щастя нелегке, але стверджує про можливість бути щасливим за будь-яких умов життя тому, хто бажає щастя. У повсякденні ж уявлення про щастя, навпаки, – це сподівання на вдачу, щасливий

збіг обставин. Ці дві сторони щастя завжди співіснують у суспільній свідомості, підтверджуючи та спростовуючи одна одну. Особливість щастя полягає в тому, що для нього немає рамок, воно завжди нове, несподіване, неповторне, воно в постійному русі, становленні. Розуміння щастя одного індивіда не збігається з розумінням іншого. Щастя – це коли людина про нього не думає взагалі, бо воно є. Щастя дає змогу радіти життю, жити наповненим життям.

Безперечно, щастя – це стан душі. Л. Толстой гарно сказав, що щастя не в тому, щоб робити завжди, що хочеш, а в тому, щоб хотіти того, що робиш.

4. Сенс життя, його мета, щастя, обов'язок – це результати ціннісного засвоєння складних зв'язків, суперечностей, сутностей соціокультурних реалій, в яких відбивається моральне ставлення до людини. Відображуючи специфіку буття, творчості й відносин суспільної людини, вони несуть у собі інформаційне та спонукальне навантаження, яке орієнтує людську свідомість на вироблення моральних форм життя, на покращення себе й Світу для досягнення вищого рівня всебічного розвитку людини та людства.

Література

1. Карети Э. Человек нашего столетия / Э. Карети. – М. : Политиздат, 1990. – 267 с.
2. Клизовский А. Основы Миропонимания Новой Эпохи / А. Клизовский. – Магнитогорск : Амрита-Урал, 1994. – 173 с.
3. Красиков В.И. Метафизика самоопределения. / В.И. Красиков. – Кемерово : Прогресс, 1995. – 229 с.
4. Харчев А.Г. Социология воспитания: О некоторых актуальных социальных проблемах воспитания личности / А.Г. Харчев. – М. : Политиздат, 1990. – 156 с.

ЗАСКАЛЄТА С.Г.

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Одним з найважливіших завдань, зазначених у Національній доктрині розвитку освіти України, є вивчення та використання в Україні практичного досвіду інших країн, що стало тематикою досліджень представників сучасної професійної педагогіки.

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності суспільства. Не стала винятком і система професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Розвиток освіти в будь-якій країні визначає не тільки рівень відтворення інтелектуального потенціалу суспільства, а й створює умови для здійснення науково-технічного та соціально-економічного прогресу. Тому професійна підготовка фахівців як засіб визначення орієнтирів реформування та модернізації галузей економіки й інших сфер діяльності повинна мати випереджальний характер.

Необхідність дослідження проблем професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу зумовлена інтенсивним ро-